

Usporedba recepcije medijske publike na Dianinu smrt u doba smrti i danas

Kunčić, Kristina

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:069574>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Kristina Kunčić

**Usporedba recepcije medijske publike na Dianinu smrt u doba smrti
i danas
(ZAVRŠNI RAD)**

Rijeka, 2022.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kulturalne studije

Kristina Kunčić
Matični broj: 0009086308

Usporedba recepcije medijske publike na Dianinu smrt u doba smrti i
danas
ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij kulturologije
Mentor: izv. prof. dr. sc., Sanja Puljar D'Alessio

Rijeka, 3. rujna 2022.

IZJAVA O AUTORSTVU ZAVRŠNOGA RADA

Izjavljujem da je moj završni rad

izvorni rezultat mogeg rada te da su svi korišteni izvori, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice i dr. primjereno citirani ili parafrazirani te navedeni u popisu literature na kraju rada.

U Rijeci, _____

Potpis studenta

Sadržaj

Sažetak

Summary

1. Uvod.....	1
2. Smrt.....	2
2.1. Pitanje smrti.....	2
2.2. Izvješća o smrti princeze Diane.....	2
3. Reakcije 1997. i danas.....	3
3.1. Medijska publika, mediji i odnosi s kraljevskom obitelji.....	4
3.2. Reakcije javnosti na vijest o smrti.....	6
3.3. Reakcije javnosti naspram novinara/paparazza.....	8
3.4. Opis stanovitog „tjedna koji je šokirao Britaniju”.....	10
3.5. Princezin sprovod.....	11
3.6. Memorijalizacija.....	12
3.7. Pisma povodom 20.-te godišnjice smrti.....	13
4. Dianin lik.....	16
4.1. Dvije Diane.....	16
4.2. Poimanje sveticom.....	19
5. Audiovizualna građa.....	21
5.1. Film <i>Spencer</i>	21
5.2. Film <i>Kraljica</i>	23
6. Zaključak.....	26
7. Bibliografija	
8. Video materijali	

Sažetak

Diana je bila ikona britanske kraljevske obitelji, a svojim je predanim humanitarnim radom osvojila simpatije javnosti. Upravo zbog voljenosti i fascinacije njezinim likom došlo je do eksplozivne reakcije povodom njezine smrti u kolovozu 1997. godine. Dianin lik je popularan i danas, 25 godina nakon što je poginula u tragičnoj nesreći u Parizu, čemu u prilog govore i materijali poput filmova, serijala i dokumentarnih emisija koje se i dalje snimaju, inspirirani životom, ličnošću i smrću princeze od Walesa. Medijska pompa koja je popratila cijeli proces oko Dianine smrti i sprovoda bila je vodeći akter u igri između naglašavanja krivice (koju su i sami snosili) i upravljanje reakcijom javnosti kako bi naglasili specifičnost situacije. Naslijeđe Dianina lika živi i danas, zahvaljujući nesebičnom djelovanju spram diskriminiranih iz društva, ali i grandioznosti njezina sprovoda, počasti koju dosad nitko iz britanske kraljevske obitelji nije imao niti je vjerojatno da će imati. Za to se može zahvaliti ljudima, običnim smrtnicima koji su Dianu prihvaćali onda kada visoko kraljevsko društvo nije.

Ključne riječi: Diana, smrt, javnost, mediji, *paparazzi*, reakcija, naslijeđe, film, medijska publika, kraljevska obitelj

Summary

Diana was an icon of the British royal family, and she won the public's sympathy with her dedicated humanitarian work. It was precisely because of the love and fascination with her character that there was an explosive reaction on the occasion of her death in August 1997. Diana's character is still popular today, 25 years after she died in a tragic accident in Paris, which is supported by materials such as films, series and documentary shows that are still being filmed, inspired by the life, personality and death of the Princess of Wales. The media hype that accompanied the whole process around Diana's death and funeral was the leading actor in the game between emphasizing the guilt (which they themselves bore) and managing the public reaction to emphasize the specificity of the situation. The legacy of Diana's character lives on even today, thanks to her selfless action against those discriminated against in society, but also the grandiosity of her funeral, an honor that no one from the British royal family has ever had or is likely to have. For that you can thank the people, ordinary mortals who accepted Diana when the high royal society did not.

Keywords: Diana, death, public, media, paparazzi, reaction, legacy, film, media audience, royal family

1. Uvod

Diana, princeza od Walesa, ikona je britanske kraljevske obitelji. Život joj je uvelike bio pod sustavnom i neprekidnom prismotrom medija, pogotovo *paparazza*, čak i u vlastitoj smrti.

Televizijski prijenos sprovoda princeze Diane (održan 6. rujna 1997.) odjeknuo je na globalnoj sceni; koliko zbog šoka koji je nastupio kad se pročulo o prijevremenoj smrti, toliko i zbog moći prizora, ujedinjenih ljudi u boli i tuzi kakvu britanska nacija dotad nije vidjela niti ju je ikako mogla predvidjeti. I dalje postoji fascinacija Dianom među publikom (ove godine bilježi se 25.-ta godišnjica njezine smrti). U prilog tomu ide činjenica o snimanju biografskih filmova (kao što je najnoviji film *Spencer*, snimljen 2021., koji je bio u utrci za akademsku nagradu Oscar) koji se bave Dianinim životom, ali i smrću, uz brojne dokumentarne materijale kao što je *The Diana Story* (2017.) ili *Diana: 7 days* (2017.) koji se redovito prikazuju u vrijeme godišnjice smrti princeze.

Cilj ovoga rada jest utvrditi koliko je reakcija javnosti na smrt princeze Diane bila jaka; javnost je krivca za Dianinu smrt prvo pronašla u naprasitim *paparazzima*, a potom, zbog nedostatka emocionalne podrške od strane kraljevske obitelji, u establišmentu u kojem je princeza provela veći dio svog kratkog života. Jesu li medijski natpisi i bombastični naslovi pridonijeli uvećanom poimanju takvog traumatičnog događaja na globalnoj razini? Da li je sam intenzitet prikazanog javnog žalovanja bio previše naglašen? Ili to ima veze s činjenicom da je takav javni bijes, bio nepojmljiv po pitanju britanske nacije, koja se inače stereotipno karakterizira kao nacija tvrda kao kamen, distancirana od vlastitih osjećaja?

Cilj rada je uvidjeti kakva je bila recepcija na smrt princeze Diane i kako ju se danas karakterizira? U kakvom je kolektivnom sjećanju ostala lady Di? Ima li na to sjećanje ikakav utjecaj današnje prikazivanje Dianine persone? Pokušat će se utvrditi koji su faktori bili ključni za nepovoljnu vrstu reakcije spram *paparazza* i kraljevske obitelji u tjednu koji je šokirao Britaniju. Na temelju literature koja se koristila za izradu ovoga rada, bit će omogućeno prikazati različite načine na koje se manifestirala ogromna žalost koja se prelila na televizijske programe i kojoj su svjedočili milijuni ljudi diljem svijeta. Kroz rad napraviti će se usporedba s reakcijama poslije Dianine smrti. Također, jedan aspekt rada staviti će se na spomenute audiovizualne sadržaje; suprotstavljanje filma *Spencer* koji slavi 1991. godinu kada je princeza napokon odlučila napustiti kraljevsku obitelj nasuprot filmu *Kraljica* iz 2006. godine u kojem se, sukladno kritičarima, najvjernije (kada je riječ o igranom filmu s temeljima u stvarnosti) prikazuje cijeli proces organizacije oko Dianina sprovoda i donošenja odluka koje su se donosile u odnosima s premijerom i samom kraljicom.

2. Smrt

2.1. Pitanje smrti

Smrt uvijek uza sebe nosi određenu poruku ili protest, bilo da se radi o vlastitoj smrtnosti ili smrtnosti nekoga drugoga; pogotovo ako je riječ o nesretnom slučaju, kao što je prometna nesreća u kojoj je poginula princeza Diana. Smrt drugoga poučava o njezinoj moći oduzimanja osobe (Diana je bila percipirana kao oduzeta narodu).

Smrt ima određeno djelovanje na čovjeka; najčešće se javlja u obliku emotivnog šoka ili osjećaja gubitka. Oba dva aspekta navedene tvrdnje bila su ispunjena nakon Dianine smrti, a osjećaj gubitka i danas je prisutan kad se spomene Dianino ime. Također se može pojmiti kao radikalno iskustvo (a Dianina smrt izazvala je radikalnu reakciju javnosti koju je pritom naglasilo medijsko izvještavanje).

Sam čin smrti pospješuje medijska popraćenost, na neki način predstavljajući smrt (ili sprovod u ovom slučaju) kao oblik predstave kojoj se može svjedočiti putem medijskih alata. Televizija je jedan od tih medija kojeg se dotiče Louis-Vincent Thomas, iako je danas Internet glavni 'dobavljač' informacija; u ono vrijeme televizija je bila glavni medij putem kojeg su milijuni gledatelja globalno pratili procesiju Dianina sprovoda. Masovni mediji posebice su imali slobodu u prikazivanju različitih aspekata Dianine smrti „*s obzirom na opseg i snagu njihovog uticaja*” (Thomas, 1980:221). Kako će se kasnije prikazati, neki teoretičari su bili uvjereni da je medijsko prikazivanje reakcije javnosti na Dianinu smrt bilo previše naglašeno, korišteno u svrhu manipuliranja svijesću nacije, budući da su mediji raznovrsni i time mogu ispunjavati različite uloge, a najčešće će utjecati na (samo)svijest publike.

2.2. Izvješća o smrti princeze Diane

Novine *Times* prenijele su izvorno izvješće o pogibiji princeze, Dodija Al Fayed i njihove pratnje. Posjetitelji iz San Diega, koji su u to vrijeme bili na odmoru u Parizu, šetali su blizu tunela kada je Dianin automobil uletio u njega, punom brzinom, praćen hordama motocikala i skutera.

Nakon toga čuo se sudar. Vozačeva glava ležala je na trubi, cijelo vrijeme proizvođači gromoglasan zvuk. Vozač i Dodi Al Fayed bili su na lijevoj strani automobila, što se potvrdilo fatalnim, jer su obojica odmah umrla, a Diana i njezin tjelohranitelj na desnoj.

Novinari koji su pratili automobil sada su fotografirali, nadajući se da će uspjeti uhvatiti neku bombastičnu fotografiju (od njih sedmero zabilježeno je pet novinara koji su ostali na licu mjesta).

Monstruozan aspekt koji je javnost loše ocijenila.

Jedan svjedok je dao potpuniju izjavu, spominjući Dianino stanje netom nakon nesreće: ozljede pluća, pogotovo lijevog plućnog krila, slomljene kosti, a krvni tlak se jedva očitavao. U članku navodi se upečatljiva izjava Martina Amisa: „*Uvijek ćete se sjećati gdje ste i s kim ste bili kad ste čuli vijesti.*”¹

BBC prenio je vijest o Dianinoj smrti, ali ona je bila kratka, sažeta, naknadno nadopunjena novim vijestima vezanima za smrt princeze². Jedna od tih nadopunjenih vijesti odnosila se na saznanje o vozaču, Paulu Henriju, koji je vozio pod utjecajem alkohola i psihoaktivnih supstanci.

Zanimljivo jest da je javnost, građanska i politička, koliko i bliski ljudi princeze, jasno izrazila stajalište o krivnji za nesreću na leđima *paparazza*; stanje u kojem je vozač bio kada je sjeo za volan automobila smrti nije toliko propitivano. Čini se da je krivica uistinu pala na moćnijeg (ne)prijatelja; pogotovo zbog tretmana koji je Diana inače dobivala od medija, a koji ju je, prema mišljenjima nacije (i Dianinih sinova), odveo u smrt u tunelu. Treba nadodati tome da tužbe protiv tih istih *paparazza* nikada nisu podignute, što je samo dodalo ulje na vatru.

U prosincu 2006. godine pokrenuta je istraga vezana uz vozačevo stanje pri ulasku u automobil i divljoj vožnji po pariškim cestama. Zašto li je istraga pokrenuta tek devet godina kasnije? Možda zbog teorija zavjere koje su nakon Dianine smrti počele kolati u javnosti (o ubojstvu koje je naređeno od strane princa Charlesa, Dianina izjava kako vjeruje da će ju kraljevska obitelj dati eliminirati). Kasnije je sud ispisao izvješće u kojem se ističe da je automobilska nesreća u kojoj je poginula princeza bila isključivo nesretan slučaj i da nitko nije bio umiješan u smrt osoba u vozilu.

Je li odluka suda umirila javnost? Gledajući aktualnije događaje, kao što su bile rasističke izjave po pitanju Meghan Markle prije udaje za princa Harryja, važno je primijetiti kako se britanski mediji ponašaju urotnički i nametljivo, prate svaki korak budućeg člana obitelji, sustavno maltretiraju čak i u privatnosti vlastita doma. Sličnosti između prevelikog zadiranja u život glumice Meghan i Dianina svakodnevna života pod svjetlima reflektora *paparazzskog* blica bile su tijesne. Da li se u mlađega princa stvorila paranoja koji se potom pobojavao ponavljanja povijesti?

3. Reakcije 1997. i danas

¹<https://time.com/4916157/special-report-princess-diana-death/>

²http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/august/31/newsid_2510000/2510615.stm

3.1. Medijska publika, mediji i odnosi s kraljevskom obitelji

Peruško (medijsku) publiku predstavlja kao „*društveni kolektiv koji svojom međusobnom komunikacijskom interakcijom stvara javno mnijenje*” (2011:26). Publika obilježava posebnu vrstu javnosti koja kroz oblik društvenog okupljanja može utjecati na različite polemike, promičući vlastite interese i pozivajući na razgovor o mnogim problematikama. Postoje razne vrste publike (sportska publika i sl.); spomenutu posebnu javnost pritom očituju obilježja svrstana određenom aspektu danog okupljanja. Medijsku publiku se tako može opisati kao onaj tip publike na čije mišljenje, svijest itd. vrše mediji kroz prijenos informacija. U vrijeme Dianine smrti, mediji koji su se najviše koristili u svrhu bržeg prijenosa vijesti o njezinoj pogibelji bili su radio i televizija, kako će kasnije Henningham u svojem istraživanju u Brisbaneu dokazati. Pritom su i telefonske linije bile prezauzete.

Postoje različiti mediji koji se koriste za različite javne i osobne ciljeve te je, samim time, publika selektivna u svome odabiru. Apstraktnost ovog pojma najviše se, međutim, očituje u činjenici da kolektiv čine mnogobrojni pojedinci, svatko sa svojom individualnošću. Kroz javno okupljanje se otkrivaju zajednički interesi; usto, kako spominje Peruško (2011:27), izražava se kolektivni osjećaj solidarnosti (primjerice, kada su ljudi čuvali mjesto u redu za potpisivanje u knjige sućuti kada bi netko morao privremeno otići, i tako ne bi izgubili mjesto).

Medijsku publiku tako možemo shvatiti u kontekstu fizičke publike, sastavljene od svake individue pojedinačno, koji dolaze do informacija o određenome sadržaju ili osobi putem transfera tih istih informacija kroz medijske alate i nove tehnologije poput Interneta, radija, televizije, mobilnih telefona, osobnih računala i sl. Upravo navedeni mediji omogućuju publici (danas možemo govoriti i o globalnoj publici, s time da se vijest o smrti princeze Diane u rekordnom roku prosljedila različitim kutovima svijeta, npr. Brisbane) da saznaju i podijele znanje o nekoj temi. Medijska publika traži informacije od medija koji joj ih mogu pružiti, a u doba Dianine smrti najrašireniji medijski alati bili su radio, televizija i novine, tj. časopisi.

Smrt princeze Diane definitivno je bila prekretnica u odnosu između nacije i kraljevske obitelji, jer su u tjednu koji je prethodio sprovodu očekivali i *tražili* reakciju kuće Windsor; kako se monarhija nije obratila javnosti odmah po priopćenju o Dianinoj smrti, javnost je stekla dojam da su se ogradili od čitave situacije, povlačeći se u dvorac Balmoral, u Škotskoj.

Tek kasnije, kada se kraljica 5. rujna (dan prije sprovoda) obratila svojim sunarodnjacima, u poznatome govoru iz Westminsterске palače koji se prenosio uživo na televiziji³, postalo je jasno zbog čega su se članovi obitelji nakratko povukli iz javnog života. Naime, kraljica (koja se u govoru konstatirala kao *baka*, što naciji nije promaklo) htjela je svoje unuke odvesti na mirno mjesto gdje bi mogli nekoliko dana tugovati u miru. Trebalo je shvatiti kakav je to gubitak bio, prvenstveno za maloljetnu djecu (Williamu je bilo petnaest, Harryju dvanaest godina) koja su sada ostala bez majke. Promatrajući iz toga kuta, čini se pomalo bezobzirnomo reakcija javnosti, koja kao da nije bila svjesna o onima koji su ostali iza Diane, a koji su joj ipak bili najvažniji u životu. Odgovor monarhije na ono što se dogodilo može se protumačiti kao šok; šok zbog tragedije i okupljanja nacije, koji su bili uvjereni da kraljevski savjetnici nisu odradili svoj posao kako treba kada je bilo važno adresirati problem. Pojedinci su možda i razvili svjesnu misao o tome da je iza Diane ostalo dvoje neutješne djece koja su izgubila majku te da je prije svega kraljica morala popustiti i staviti osobnu ulogu ispred one koju obnaša javno, budući da ovo nije bila situacija u skladu s kojom se mogao pratiti uobičajen protokol.

Opet, zahtjev javnosti za izjavom u povodu Dianine smrti može se razumjeti ako se uzme u obzir diplomatsko pitanje; politika odnosa u javnoj branši podrazumijeva davanje izjava vezanih uz bilo koji aspekt posla i/ili života osobe čiji je položaj u društvu prije svega bio javni i publicistički. Zbog toga su medijske kuće počele slati svoje novinare da snimaju reportaže uživo ispred Buckinghamске i Kensingtonске palače, intervjuirajući građane koji su potom javno izrazili svoj gnjev spram tišine koja je dolazila iz obitelji Windsor, a potom su narednih dana, u kraljičinoj odsutnosti, naslovnice novina upornije objavljivale tekstove sadržaja. Iako bijes prema novinarima i *paparazzima* nije opadao (javnost ih je i dalje smatrala krivcima u cijeloj priči), njihov postupak bi se mogao protumačiti kao potraga za novim (su)krivcima u načinu na koji se odvila Dianina smrt, barem kako bi se pozornost skinula s njihove strane tereta. Javnost želi otvorenost, rušenje emocionalnog zida između nacije i monarhije; zid mora nestati, tipičan obrazac ponašanja se mora prekinuti jer se stare tradicije ne mogu nastaviti u današnjem suvremenom svijetu, iako je poznato da „*kraljevska obitelj, kako po svom odgoju tako i po sklonosti, bježi od emocionalnog otkrivanja*” (Morton, 1997:131).

Autoritet monarhije se počeo preispitivati, što su mediji svakako mogli iskoristiti (primjerice, naslovnica časopisa *The Mirror Your People Are Suffering. Speak to Us Ma'am* prikazuje dvoje ljudi u plaču ili *Show Us You Care* časopisa *The Express* sa slikom kraljice i tekstom koji ukazuje na korake koje bi trebali poduzeti u ovoj situaciji), budući da su oni ti koji prenose informacije, iako ih

3 <https://www.bbc.co.uk/news/special/politics97/diana/queen.html>

mogu kreirati i doradivati po volji svoga direktora. Ipak, to najčešće nije slučaj, jer se nitko ne želi naći u nemilosti kraljevske obitelji (kao kada je došlo do neugodnosti zbog BBC-eva objavljivanja intervjua s Dianom u *Panorami* 1995. godine). No časopisi su uvijek stremili sve većoj prodaji, a u doba Dianine smrti, zbog nespremnosti kraljevske obitelji da se uhvati u koštac s problematikom njezine pogibije, sve hrabriji naslovi usmjereni protiv kraljevskog autoriteta kako je tjedan odmicao ukazuje na njihovu odvažnost u prozivanju tog istog autoriteta zbog nedostatka interakcije s vlastitim narodom. Tako su jedan dio krivnje u Dianinoj smrti ponijeli i pojedini članovi kraljevske obitelji (ali i sama kraljevska obitelj kao institucija), i to zbog nemogućnosti da pronađu aspekt s kojeg mogu prići kompleksnoj figuri poput Diane i javno obznaniti određeni stav o nesreći, s obzirom na umiješanost privatnih poteškoća u prošlosti.

3.2. Reakcije javnosti na vijest o smrti

Cijelu situaciju neočekivane javne reakcije nacije pratili su mediji, uzastopno prateći i proces oko organizacije Dianina sprovoda te bilježili odgovor javnosti, koji je prije svega bio iznenađujuć koliko i sama princezina smrt. „*Ujedinjeni u tuzi*”⁴, izjavio je jedan reporter o atmosferi i okupljenim ljudima ispred Kensingtonske palače.

Knjige sućuti u koje su se ljudi mogli upisivati su u početku brojile pet knjiga; kako su nastajali dugački redovi (ljudi su znali čekati satima kako bi mogli ostaviti svoj potpis i izraze žaljenja), na kraju ih je bilo otvoreno čak 43 zbog javnih prosvjeda (Morton, 1997:279), što ukazuje na velik broj ljudi koji su se željeli oprostiti od omiljene princeze. Kasnije provedeno istraživanje⁵ pokazuje da je oko 70% potpisnika u knjige sućuti bilo ženske populacije.

Zanimljivo je primijetiti ulogu žena, tj. zastupljenost emocije koja je upućena od njezine populacije. Henningham je, zahvaljujući istraživanju koje je proveo u Brisbaneu, a koje se ticalo količine komunikacije povezane s viješću o smrti princeze, potvrdio tezu Riffe i Stovall (na koju se i oslanja pri provođenju svog istraživanja) o tome kako će oni koji osjećaju veći emocionalni šok/napetost/uzbuđenje vezan uz neki događaj prije govoriti s drugim ljudima o tome (2000:25). Pritom je došao do zaključka kako su se vijesti o Dianinoj smrti najviše prepričavale obitelji, prijateljima, poznanicima i kolegama s posla. Rezultati Henninghamova istraživanja ponajviše imaju težište na ženskoj populaciji, koja je bila više pogođena viješću o njezinoj smrti negoli u muške populacije. Ovakve rezultate je Henningham povezao s činjenicom da je Diana bila zastupljenija figura u časopisima namijenjenim ženama, a time su se i teme o privatnim i javnim

4 <https://www.walesonline.co.uk/news/news-opinion/coverage-dianas-death-not-necessarily-13548087>

5 <https://www.ipra.org/news/itle/lessons-from-the-death-of-a-princess-2/>

djelovanjima princeze, budući da su *paparazzi* Dianin život redovito prikazivali poput dramske sapunice, više doticale tipičnih „ženskih” problema.

John Jewell isticao je kako priroda Dianina sprovoda i reakcije javnosti nije označavala cjelokupnu stvarnost emocionalnog stanja naroda⁶, iako u svome članku nije objasnio razliku između onih ljudi koji su svoju tugu i osjećaj gubitka izjasnili javno, prisustvujući sprovodu ili ostavljajući pokoju uspomenu, cvijet na vratima Buckinghamske i/ili Kensingtonske palače, i onih koji su tugu zbog njezine smrti osjećali za sebe, individualno. Iako je autor zaključio da emocionalni naboj koji je vladao cijelim „tjednom koji je potresao Britaniju” nije bio prava slika cijele nacije, uz navedeni argument s problematikom iznesene teze (da je reakcija ljudi na Dianinu smrt bila previše naglašena od strane medija), može li se njegov članak uzeti kao relativan prikaz, tj. dokaz ako potječe isto s novinskog portala? Možda kao tretirana sumnja, jedan aspekt istine koju bi vrijedilo istražiti. James Thomas, kojeg se i sam Jewell dotiče u svom članku, također je bio skloniji istaknuti kako su mediji previše naglasili reakciju nacije na Dianinu smrt, modelirajući prikaz jedne stvarnosti kako bi se djelomično ispravio ili oslobodio negativne konotacije koju je određeni segment medijskog poslovanja (tj. djelovanja *paparazza*) priskrbio cijeloj branši.

Prve studije koje su nastale na temu Dianine smrti i analize reakcije medija koliko i same britanske nacije pokazivale su zanimanje za principe zajedništva, kolektivne tuge, homogenosti i sl. Nije bilo mjesta negativnijoj analizi pristupa medijski popraćene smrti. Mediji su nabili takvu vrstu pritiska da nijedna druga reakcija osim masovne, kolektivne tuge nije bila moguća. Thomas spominje ispitivanja javnog mnijenja koja su pokazala kako oko 75% ljudi nije ostavljalo nikakav memorijalni predmet u spomen na Dianu te da oko 50% nije gledalo sprovod uživo ili putem televizijskog prijenosa (2008:364), želeći prikazati kako je medijsko izvještavanje bilo usmjereno na određen prikaz reakcije nacije na Dianinu smrt.

Pojavila su se dva oprečna pogleda po pitanju medijski popraćene reakcije javnosti: prvi pogled se fokusirao na moguću manipulaciju javnosti od strane medija kako bi sami sebe distancirali od krivice koja je pala na *paparazze*, dok se drugi pogled usmjerio na vjeru u realističnu emociju javnosti koji su uistinu tugovali zbog nesreće koja je zadesila britansku javnost, zahvaljujući izljevnu emocija mase nakon što je vijest o princezinoj smrti objavljena. Thomas u članku *From people power to mass hysteria: Media and popular reactions to the death of Princess Diana* dotiče se istraživanja provedenog odmah po Dianinoj smrti; upitnik koji je imao 249 samoizabranih

⁶<https://www.walesonline.co.uk/news/news-opinion/coverage-dianas-death-not-necessarily-13548087>

ispitanika kojima je bilo omogućeno anonimno sudjelovanje baziran na promatranju mase (čiji su autori Harrison, Madge, Jennings), pokazuje kako su pojedinci bili iznenađeni, neuvjereni u reakciju nacije dok je drugi dio njih rekao kako su bili jako uznemireni Dianinom smrću (2008:366).

Thomas dolazi do zaključka kako reakcije na Dianinu smrt nisu bile jednostrane, tj. da nisu svi pojedinci osjećali tugu, žalost ili gnjev zbog njezine smrti, već dovoljnu ljudsku reakciju, empatiju spram Dianinih sinova i žene koja je izgubila život još mlada. Reakciju koju su mediji prenijeli bila je istinita za veći dio javnosti, onih koji su dali svoj obol u obliku ostavljanja memorijalnih predmeta i/ili prisustva na javnom sprovodu. Istraživanje povodom prve godišnjice Dianine smrti pokazalo je da više od polovice ispitanih vjerovalo da su ili mediji ili ljudi pretjerano reagirali na Dianinu smrt (Thomas, 2008:373).

3.3. Reakcije javnosti naspram novinara/paparazza

Smrti poput Dianine često „*pokreću političke (re)akcije koje se mogu naknadno pamtit i kao označiteljem promjene smjera u povijesti*” (Margry i Sánchez-Carretero 2007:2).

Ta promjena smjera u povijesti može se primijetiti u poduzetim akcijama spram novinara i *paparazza*, ponajviše u vezi s kraljevskom djecom. Primjerice, današnji vojvoda i vojvotkinja od Cambridgea objavljuju fotografije svoje troje djece na vlastitim službenim profilima na društvenim mrežama poput Instagrama⁷, čime se *paparazzima* praktički nudi sadržaj na pladnju koji potom mogu objaviti. Novinari imaju pravo slikati kraljevsku djecu jedino u službenim dužnostima koje obavljaju zajedno sa svojim roditeljima, prema novom zakonu uvedenom nakon Dianine smrti, kada je vladala velika netrpeljivost spram novinarske profesije. Ovakav pristup uvelike dočarava razlike u odnosu *paparazza* prema Dianinim sinovima kada su bili djeca; Diana je bila (i dosad ostala) najtraženiji lik kraljevske obitelji zbog čega se može primijetiti kako je sam fokus (i fascinacija) njome prešla na fotografije s Williamom i Harryjem.

Graeme Turner u svojoj knjizi *Understanding Celebrity* (2016.) polazi od pretpostavke da su kraljevski *celebrityji* zaštićeniji od onih zvijezda holivudskog svijeta, kojima se privatnost ruši na svakom koraku. Pitanje koje se pritom postavlja u ovoj domeni jest: da li je Diana ikada bila zaštićena? Ako se uzmu u obzir sva *paparazzi* natjeravanja koja su obilježila njezin život nakon prelaska iz anonimne, imućne djevojke do obećane supruge budućega kralja i, naposljetku, tragične

⁷<https://time.com/4914324/princess-diana-anniversary-paparazzi-tabloid-media/>

smrti, možemo li reći da Diana nije imala pravo na tu privilegiju određene vrste anonimnosti, koja joj je praktički oduzeta kada je pristala postati članicom najpoznatije kraljevske obitelji na svijetu?

Turner pojam *celebrityja*, tj. definiciju pojma preuzima od D. Boorstina, a označava nekoga „poznatog po tome što je poznat” (2016:4); Diana je, od trenutka kad je predstavljena javnosti kao supruga sljedećeg prijestolonasljednika, stalno bila pod pratnjom *paparazza*, ponajviše zbog toga što je bila mlada, relativno nepoznata djevojka, a udajom je trebala preuzeti jednu od glavnih uloga u kraljevskoj eliti. Od nekoga poput *celebrityja* obični smrtnici očekuju mnogo, najčešće da budu idealizirana verzija samoga sebe ili, čak, i jedina verzija. Dianu je javnost smatrala zlatnom princezom, onom koja je probleme diskriminiranih, bolesnih i potlačenih rješavala samom svojom pojavom. Kasnije su Dianini pokušaji samoubojstava, bulimija, nesretan brak pokazali se kao problemi bliski ljudima, osobito ženskoj populaciji, istovjetnih svim ljudima, bez obzira na titulu. Negativni aspekti Dianina života u jednakoj su mjeri pridonijeli, zajedno s pozitivnim aspektima njezine osobnosti kao što je dobrotvorni rad i humanost, tome da ju javnost zavoli te ujedno pridonijeli identifikaciji publike s njezinim likom.

1961. godine iskovan je pojam *paparazzi* koji se ujedno opisuju i kao „streetwalkers” jer se, na neki način, ukomponiraju u društvo. Tek kasnije postaju sinonim za napadne fotografe koji javnu osobu prate u stopu; s time da čim je veća popularnost osobe tim bolje, jer omogućuje ogromnu prodaju i tiskanje ekskluzivnih izdanja. Na neki način umiruće medije pretvaralo se u obilje spektakla, budući da im je glavni cilj informirati javnost o svim peripetijama iz života slavne osobe (kako Turner ocrta, članovi britanske kraljevske obitelji na neki su način i *celebrityji* društva, prva asocijacija kada se spomene sam pojam „kraljevskoga”).

Mediji oduvijek imaju velik utjecaj na svijest javnosti, ali u trenutku Dianine smrti činilo se kao da su gubili bitku kad im je krivica stavljena na leđa. Tragična smrt princeze bila je poput brutalne ironije i prokazivanja djelatnosti novinara, uredskih fotografa i posebno *paparazza* jer su sad svi iz te branše pali u nemilost javnosti. Mjeseci nakon smrti princeze bili su izrazito nabijeni negativnim emocijama spram novinara (neki su čak zabranjivali fotografije *paparazza* u svojim novinama, od straha da će se zamjeriti kraljevskoj obitelji i/ili javnosti). Većinu tog mračnog vremena bojali su se reći kojom se profesijom se bave, postotak samih prodaja časopisa je pao. U tom trenutku bili su, prema riječima jednog novinara/reportera, „najmanji od najmanjih”⁸; s time da je mišljenje javnosti utjecalo na izbor, tj. manjak određenog sadržaja (fotografije *paparazza*).

8 <https://time.com/4914324/princess-diana-anniversary-paparazzi-tabloid-media/>

3.4. Opis stanovitog „tjedna koji je šokirao Britaniju”

Tjedan u kojem se moć koju ljudi, nastupajući kao nacija, pokazuju spram medija i kraljevske obitelji bio je nezapamćen. Kao što je tadašnji premijer Tony Blair posebno istaknuo, bilo je to vrijeme narodne žalosti dotad neviđene za englesko društvo koje je na glasu (pomalo stereotipno) kao hladno, distancirano, emocionalno nedostupno.

Nesreća se dogodila u nedjelju, 31. kolovoza. Diana je preminula oko 4 sata ujutro u bolnici Pitié-Salpêtrière zbog kardijalnog zastoja, uz ostale ozljede koje je pretrpjela. U pet ujutro u Britaniji se objavila vijest o smrti princeze, a pola sata kasnije pred Kensingtonskom palačom pojavili su se prvi snopovi cvijeća polegnuti uz ogradu u znak suosjećanja i tuge za iznenadnim gubitkom. Istoga dana princ Charles je otputovao u Pariz preuzeti tijelo bivše supruge, uz njezine sestre Sarah i Jane. U ponedjeljak je iscurila informacija o stanju vozača u vrijeme nesreće te izbija prvi javni nastup agresije spram fotografa i novinara koji fotografiraju cvijeće ispred palače; „*šok ustupa mjesto ljutnji*”⁹. Idućih dana napetost će samo rasti; još više se pospješuje kad u utorak nije bilo zastave postavljene na pola koplja na Buckinghamskoj palači, što je inače običaj kada netko s važnih i javnih pozicija umre. Javnost se susrela s viješću da je kraljica otputovala u Škotsku sa užom obitelji. Ovaj potez bio je, koliko neuobičajen za kraljičino vladanje, toliko i odraz za veći bijes koji je vladao među narodom, jer se naizgled sama tema Dianine smrti izbjegavala. Patrick Jephson, Dianin osobni tajnik, opisao je tenzije u zraku koje su vladale u danima prije kraljičina obraćanja naciji: razočarenje i prijezir zbog nedostatka komunikacije od strane kraljevske obitelji (ponajviše kraljice), neuobičajena napetost okupljenih uz „cvjetne sagove” ispred palača. Američka televizija bila je prva koja je prikazala ljutnju Britanaca spram medija i kraljevske obitelji, ali britanski mediji brzo preuzimaju kontrolu i izvještavaju o negativnom raspoloženju nacije intervjuirajući građane ispred palače, prenoseći te scene ljutnje i gnjeva diljem svijeta. U to vrijeme, pokrenuta je istraga u Francuskoj kako bi se doznalo nešto više o samoj nesreći.

Srijeda. Devet metara od ulaza u palaču se prostire cvjetni sag u spomen Kraljici srca. U međuvremenu rastu tenzije i ljutnja prema princu Charlesu zbog tretmana prema Diani tijekom njihova braka i nevjere koju je kasnije priznao (iako je i ona priznala vlastitu). Zagovara se pokop

⁹<https://www.theguardian.com/uk-news/2017/aug/31/death-of-diana-the-week-that-rocked-britain>

Diane na Althorpu. Čini se da za Dianinu smrt svi traže krivce u hijerarhiji unutar koje je provela većinu svog života.

Četvrtak. Novinske naslovnice objavljuju sve više ljutih riječi, upućenih prema kraljevskoj obitelji. Odlučuje se da će zastava biti na pola koplja za vrijeme i nakon sprovoda. Princ Charles i sinovi William i Harry izlaze iz automobila ispred Balmorala i gledaju cvijeće položeno u spomen Diani. Druga autopsija napokon je potvrdila da je u tijelu Paula Henrija bilo alkohola i droga. Donose se regulacije kako bi ljudi mogli kampirati u parkovima prije procesije; po tome se vidi koliko je utjecaj nacije velik. Štoviše, u pitanju je izvanredna situacija te su vlasti zaključile popustiti javnosti. Ljudi su bili spremni spavati na ulici u šatorima kako bi mogli biti u prvim redovima kada u subotu započne procesija i lijes bude putovao prema Westminsterskoj opatiji.

Petak je označio prekretnicu. Kraljevska obitelj, na čelu s kraljicom Elizabetom, vratila se u London. Potom je kraljica održala poznati govor u kojem je sebe, osim vladarice i predvodnice naroda, pozicionirala i kao baku. Nakon toga govora napetost je počela opadati. U dokumentarnom serijalu od četiri nastavaka *Inside the Crown: Secrets of the Royals* (2020.) prikazuje se *live* snimljeni materijal nakon što je kraljica održala govor. Jedna sugovornica artikulirala je mišljenje nacije u dvije važne točke: prvo, da se kraljica pojavila, spremna voditi svoj narod (što se zahtijevalo otpočetka); drugo, da je sama sebi već dodijeljena ulogu bake konstatirala u javnom govoru. Tim potezom kraljica je osigurala stabilnost kraljevske obitelji.

U subotu, 6. rujna 1997. održao se sprovod princeze Diane od Walesa. Uslijedilo je veliko iznenađenje kada su prinčevi William i Harry stali iza lijesa majke, zajedno s princem Philipom, princem Charlesom i grofom Charlesom Spencerom. Kraljica je Diani odala počast poklanjanjem njezinu lijesu. Takva gesta nikada nije bila učinjena niti je uobičajen protokol za kraljicu, ali je dodatno učvrstilo kraljičin položaj i ugled u očima javnosti.

3.5. Princezin sprovod

Dianin sprovod bio je više medijski potkovan i analiziran negoli smrt J. F. Kennedyja i Johna Lennona i događaja u Drugom svjetskom ratu, zamjećuje John Jewell¹⁰. Sprovodu je prisustvovalo oko 2 milijuna ljudi, dok je televizijski prijenos pogledalo oko 31 milijun ljudi u Velikoj Britaniji i diljem svijeta. Ljudi su dolazili iz svih dijelova svijeta ostaviti koji cvijet, dati, na neki način, svoj doprinos princezi koja sad počiva u vječnosti.

10 <https://www.walesonline.co.uk/news/news-opinion/coverage-dianas-death-not-necessarily-13548087>

Morton je sprovod opisao kao srednjovjekovni događaj (1997:280); Dianin lijes ležao je na lafeti, a konji su ju vukli. Patrick Jephson također je istaknuo srednjovjekovnu atmosferu na sprovodu: na cesti se nije čulo ništa doli topota konjskih kopita i pogrebnog zvona. Lijes je prešao put od Kensingtonske palače do Westminsterске opatije, gdje je održana pogrebna misa, a potom položen na mali otočić na Althorpu, rezidenciji Spencerovih. Jephson, štoviše, okupljenost ljudi na procesiji (i samu atmosferu) opisuje kao asocijaciju na karneval ili vjenčanje negoli sprovod. Asocijacija počiva na tome da se mase inače privlače u velikom broju kada su u pitanju veseli događaji poput navedenih (iako je i vjenčanje princeze Diane i princa Charlesa okupilo mase ljudi).

Sprovod princeze Diane trebao je biti jedinstven te je tada poslužio već unaprijed pripremljen plan sprovoda za Kraljicu Majku, tj. osnove po kojima se ustoličio Dianin. Taj pripremljeni plan sprovoda, kodiran kao „Tay Bridge” , imao je par izmjena: umjesto četiristo vojnika, iza Dianina lijesa hodalo je četiristo zastupnika udruga kojima je princeza služila. Usto, na ceremoniju u Westminsterскоj opatiji pozvani su pripadnici tzv. kruga *celebrityja* poput Eltona Johna, Toma Hanksa i dr.

Eva-Maria Nell dotaknula se uloge medija i fotografa na samom sprovodu: neumorno traže one ljude koji jasno pokazuju svoju napetost, tugu, plač na licu i bilježe takve trenutke, kreirajući isječke koji će apelirati na ostatak javnosti¹¹. Fotografiranje neutješnih ljudi, cijele procesije, lijesa s kraljevskom zastavom, cvijećem i pismom koju je ispisao Harry, sinova u hodu iza lijesa zajedno s djedom, ujakom i ocem. Fotografiranje je trajalo čak i za vrijeme minute šutnje. Iz ovoga je, medijskog poduhvata, navodi Nell, proizašla ideja da novinari i *paparazzi* nisu došli na sprovod iz poštovanja prema preminuloj¹², već kako bi nastavili s onim progonstvom koje ju je stajalo života. Progoniti princezu čak i ondje gdje je uzmogla pobjeći od njihove pozornosti (u smrt). Ujedno bi takvim sustavnim (i namjernim) prikazivanjem fotografija i video isječaka jada i tuge među okupljenima mogao poslužiti kao sredstvo manipulacije ostatom britanske javnosti koliko i medijske publike na globalnoj razini.

Medijska prisutnost u svakom je slučaju trebala biti očekivana. Događaj ovakvih razmjera koji je prouzrokovao jednako drastičnu reakciju nije mogao nikako drukčije negoli da bude zabilježen, da bude zapamćen, da se poruka prenese. Fotografije imaju jaku moć u reflektiranju na prošlost, kada

¹¹ <https://www.grin.com/document/95527>

¹² <https://www.grin.com/document/95527>

treba shvatiti koliko je neka promjena bila značajna (najpoznatiji primjeri koji se ovdje mogu ponuditi su 9. rujna i atentat na Kennedyja).

3.6. Memorijalizacija

Memorijalni predmeti poput cvijeća, plišanih igračaka s lijepom, emotivnom porukom, knjiga sućuti, ostavljenih pisanih poruka i svijeća činile su velik dio memorabilija koje su ljudi ostavili pred vratima palače u spomen poginuloj princezi. Tom malenom ali upečatljivom gestom pokušavali su se nositi s gubitkom princeze.

Margry i Sánchez-Carretero u tekstu *Memorializing Traumatic Death* (2007.) ističu kako je upravo Dianina smrt predstavila preokret u samom činu memorijalizacije smrti. Memorijali su najčešće improvizirani (što se primjećuje po cvijeću koje je ispred palače osvanulo samo pola sata nakon što je objavljena vijest o pogibiji), iako ne predstavljaju isključivo izljeve tuge i gubitka (smrt ne mora nastupiti prerano da bi pokojna osoba imala svoje memorijalno postolje), već i poziv na nešto što se nikada nije smjelo i trebalo dogoditi. Nije teško pretpostaviti da je ova poruka ponajprije bila upućena *paparazzima* koje se javno prozivalo zbog uloge u njezinoj smrti, ali i za njezina života. Ipak, javnost je uputila svoj bijes i prema kraljevskoj obitelji zbog njihove hladnokrvnosti, nedostatka primjerene reakcije, tj. nedostatka humane reakcije, tople, onakve kakvu bi sama Diana ponudila.

Memorijalni predmeti koji su položeni u čast Diane su, kako je spomenuto, odraz žaljenja za nenadanim gubitkom. Prije svega, ti predmeti su predstavnici simboličkog značenja koji se veže za osobu; njihova poruka može živjeti duže vremena. U slučaju Diane, vidimo da ta poruka još uvijek živi. Diana je i danas iznimno popularna figura.

3.7. Pisma povodom 20.-te godišnjice smrti

The Guardian objavio je 2017. godine, dvadeset godina nakon pogibije princeze, pisma svojih čitatelja. Bila je to prilika da se javnost (barem jedan dio nje) izjasni o osjećajima koji su vladali u to vrijeme, tj. kako su oni kao pojedinci reagirali na vijest o Dianinoj smrti. Bila je to izvrsna prilika da se odgovori na pitanje: koliki je zapravo utjecaj Diane na živote ljudi koji je nisu osobno poznavali?

Vijest o Dianinoj smrti utjecao je na ozračje i radni tijek. Jedan raznoslač novina morao je dvaput u jednome jutru obilaziti istu rutu putovanja kako bi prvo pred vrata sugrađana donio novine u kojoj se o Diani govori kao sudionici u automobilskoj nesreći, ozlijeđenoj ali živoj, dok je nedugo poslije

morao ponoviti istu rutu kako bi donio druga izdanja u kojima se konstatira da je Diana podlegla ozljedama. Čovjek koji je poslovno surađivao s bratom Camille Parker-Bowles, druge supruge princa Charlesa, istaknuo je kako je reakcija ljudi u njihovom okruženju po odjeku vijesti o smrti sugerirala „*kraj jedne ere*”¹³.

Empatija u odnosima također je zamijećena; primjer je jedne djevojčice koja je napisala pismo prinčevima, izražavajući žalost i suosjećanje zbog gubitka majke. Djevojčica, istog godišta kao i princ Harry, uočila je težinu koju gubitak majke može imati na djecu, pogotovo u osjetljivoj dobi. Nekoliko tjedana kasnije dobila je odgovor od samih prinčeva, zahvaljujući se na ukazanom suosjećanju.

Tuga javnosti zbog smrti Diane čak se presjekla s osobnim sretnim događajima. Primjerice, jednome paru iz Engleske vjenčanje se poklopilo s danom Dianina pogreba. Oko njih je vladalo strahovit pritisak (pogotovo od strane crkvenog službenika) da se sam obred vjenčanja pomakne za neki drugi datum. Ipak, to se nije dogodilo, par je bio ustrajan da se vjenča na dan koji su mjesecima unaprijed rezervirali. Pritom je važno spomenuti da na vjenčanju nisu mogli ukrasiti crkvu cvijećem niti je mladenka imala buket koji je stigao iz cvjećarnice (svo cvijeće dano je za potrebe uređenja Dianina sprovoda; kao što je već spomenuto, cvijeće je jedan od predmeta memorijalizacije), ukusno i detaljno aranžiran već je uža obitelj morala praktički ubirati cvijeće s okolna tla kako bi upriličili dostojan i skroman buket. Par je istaknuo da je veliki broj ljudi koji su prolazili pored mladenaca s gađenjem gledali prema njima. Osuda okoline je stizala sa svih strana, ali pitanje je, treba li svijet naprosto stati zbog smrti javne osobe? Potrebno je spomenuti određenu licemjernost društva u kojem, ukoliko umre poznata osoba, velika je mogućnost da će ju većina oplakivati; ljudi nepoznati javnosti, tj. oni koji čine slična humanitarna djela bez medijske eksponiranosti (ili od posljedica gladi, umorstava, elementarnih nepogoda, prometnih nesreća poput Dianine) bivaju izostavljeni iz tog diskursa javnog, kolektivnog oplakivanja.

S tom mišlju na umu, treba se u obzir uzeti sljedeći primjer. Producent jedne radiopostaje na dan objavljivanje vijesti o princezinoj smrti nije, po naredbi nadređenih, bio u mogućnosti puštati veselu, plesnu popularnu glazbu kao i inače; radiopostaja je morala puštati klasičnu glazbu da svira u spomen na Dianu. Kako je sam producent istaknuo, nije bio svjestan smrti neke slavne osobe, a ponajviše nije znao da se radilo o osobi s kraljevskom titulom.

13 <https://www.theguardian.com/uk-news/2017/aug/31/she-touched-the-lives-of-millions-readers-on-dianas-death-and-funeral>

U čast Diani održana je biciklistička utrka za podizanje svijesti o AIDS-u, tjedan dana nakon sprovoda. Potom, u Chicagu, ustoličuje se Centar za istraživanje raka koji je nosio ime princeze. Diana je cijeli svoj životni tijek pokazivala sklonost pomaganju potrebitima; težila je, kroz mladost i dane braka, da se njezin humanitarni rad priznaje i poštuje, željela je činiti važne stvari za malog čovjeka, približiti mu se na razini onoga što voli u svom privatnom životu.

14

Utjecaj Dianine figure u javnom diskursu vidljiv je na izuzetim primjerima. Nitko ne može u suštini razumjeti zašto je vladala tolika tuga i žalost za ženom koju mnogi ljudi nisu osobno poznavali, već neki ideal nje same. Zanimljivo kako je nacionalna tuga utjecala na njih, kako sami ljudi nisu razumjeli toliku žalost za njom, iako su joj i sami bili podlegli. Vladao je oblik transa u koji su ljudi upali. Ipak, zamjetno je koliko se Dianino ime koristilo u radu dobrotvornih udruga, nastavljajući humanitarni posao koji bi ona sigurno nastavila i sama raditi, da joj automobilska nesreća nije naglo prekinula život.

4. Dianin lik

Diana je bila u dodiru s modernom publikom, što ju je razlikovalo od konzervativne britanske monarhije, koja nikada nije bila spremna pokazati svoje prave emocije u javnosti, osim dolična i pristojna ponašanja koje se s određenom rezigniranošću izdvaja nasuprot puka ili osoblja.

4.1. Dvije Diane

Andrew Morton u svojoj knjizi jasno konstatira ono što je Dianina figura predstavljala; nedvojbeno su postojale dvije verzije Diane, povrh svega ona koja je, kao i svi mi u krugovima bliskih nam ljudi, bila istinitija od one u javnom svijetu, a to je ona poznata samo prijateljima i obitelji. Druga verzija je prevladala u javnome diskursu, među svjetinom, ona „*obožavana ikona, projekcija milijuna maštanja, nada i snova*” (1997:282).

Javnost, obični ljudi prihvaćali su Dianu kao svoju (kako je Tony Blair izjavio povodom njezine smrti, bila je „narodna princeza”). Svakodnevno prisutna u njihovim životima, Diana je bila jedna od njih, bliža im od ostatka kraljevske obitelji; kako je istaknula Susan Simmonds: „*Živjeli smo njezin život jer smo toliko toga vidjeli o njoj*”¹⁴. Ipak, Thomas je izrazio, uz polemiku o istinitosti kolektivne žalosti za princezom, i pitanje Dianina lika, tj. predstavljeni ideal koji se proširio u javnosti, a čijem su uzdizanju podlegli i puno prije negoli je Diana poginula. Ponajviše zbog pitanja Mortonove knjige, koja je pridonijela tome da se veliki dio javnosti okrene na Dianinu stranu (izrazito osobe ženskoga roda), zahvaljujući njezinu svjedočanstvu o prevari njezina muža, čime se svrstala u narativ mučenice, tj. nevoljene i odbačene žene. Pozicionirajući se kao žrtva u okolnostima na koje je pomogla utjecati (tijek procesa rastave), Diana je time pokazala neodlučnost vlastita karaktera, ujedno sugerirajući i mogući strah od sukoba s autoritetom i familijarnim.

¹⁴<https://www.walesonline.co.uk/news/news-opinion/coverage-dianas-death-not-necessarily-13548087>

Sigurnost i komfor koji pruža bogatstvo i status unutar kraljevske obitelji ne može svrstati osobu uz obične smrtnike, iako se Diana trudila prikazati takvom, pronaći svoje mjesto među potrebitima koji ne uživaju ugled. Kako ističe Thomas, ideal nametnut od strane javnosti pogodio je tome da se Diana mistificira kao žena zlatne ruke koja će riješiti sve probleme onih koji su zaboravljeni u očima javnosti. Andrew Morton u svojoj knjizi opisuje Dianine susrete s oboljelima od AIDS-a, rušeći stigmatu s zlokobne bolesti tako što je pružila ruku oboljelome od side. Iako ju se naziva narodnom princezom, ističe ju se kao „jednom od naroda”, Diana je uvijek bila dio aristokratskih krugova te se nije mogla mjeriti s „običnošću” života ostatka nacije. Imala je pristup privilegijama poput elitnih škola za djevojke, dok se većinski dio nacije mora zadovoljiti uzdizanjem i obrazovanjem koje mogu platiti. Nekoliko je ljudi u provedenom istraživanju (Thomas, 2008:368) istaknulo kako se ona uvijek vraćala u luksuzni život, dok su drugi dobrotvori život provodili u drugačijim uvjetima.

Diana je proglašena „narodnom princezom” nakon smrti, ponajviše zbog ugleda u javnosti koji je uživala za vrijeme svog života, a koji nitko drugi u kraljevskoj obitelji, čak ni kraljica, nije imao. Bila je narodna princeza jer, iako nije došla iz siromašnih slojeva društva, imala je suosjećanja za one koji nisu bili siromašni samo u materijalnom smislu, već i one koji su oskudijevali u razumijevanju od strane drugih ljudi. Jedan od primjera koji može poslužiti kao argument u korist navedene teze jest Dianino zalaganje za pomoć i podršku onima koji imaju mentalna oboljenja, posebice poremećaje u prehrani (inspirirani njezinim iskustvom s bulimijom, o čemu je javno progovorila u intervjuu za *Panoramu* i kasnije u knjizi Andrewa Mortona).

Davies ističe da je javnost s Dianom, tj. njezinim likom obnašala odnos „imaginarnog prijatelja” (1980:174), što bi moglo objasniti jedan aspekt neočekivane reakcije javnosti na njezinu smrt. Diani se dodjeljuje neki oblik zamišljene prisutnosti jer, kako Louis-Vincent Thomas ističe, smrt nikome ne oduzima njegovu ili njezinu vlastitu čovječnost (1980:321). Diani čovječnost njezina lika nije oduzeta, već pridodana uz religijske titule koje krase njezino ime. Javnost je bila spremna vidjeti i prihvatiti Dianu kroz prizmu njezine patnje; zbog svega što joj se dogodilo (rastava, bulimija, humanitarni rad) postala je tragičan lik, lik moderne mučenice. Upravo zbog stvari koje se događaju i običnim smrtnicima, Diana je postala idol, u njeno ime pokrenut je kult ličnosti. Sve mane njezina karaktera javnost je izbrisala, sličnost sa stvarnim likom je djelomična. Dvosjekli mač je u tome što je pripadala narodu, ali je isto tako njezin život bio život osobe plave krvi i kraljevskog *celebrityja*, s pogodnostima nedostupnima običnom puku.

Charles Spencer Dianu je opisao kao najprogonjeniju osobu modernog doba. Princeza je, kao što su to Nell i Spencer istaknuli, bila lovljena od strane *paparazza*; ironična je činjenica da ime *Diana* proizlazi iz grčke mitologije, gdje je označavala božicu lova, a sama je bila u *vice versa* situaciji. *Paparazzi* su htjeli snimiti svaki njen korak, ponajviše slike iz privatnog života nakon rastave od princa Charlesa, koji je često bio intrigantan zbog ljubavnih partnera čiji identitetski profili nisu odgovarali slici kraljevske obitelji.

17

Uza sve Diana je postala i ikona stila. Morton je posebno istaknuo na kraju knjige (iako je suptilno to naslućivao kroz cijelu biografiju) kako se Dianu prvenstveno slavilo samo po činjenici da postojala kao osoba iz kraljevske obitelji, supruga princa Charlesa, bila joj je namijenjena uloga lijepe trofejne žene, ne dopuštajući joj da izgradi vlastiti integritet, a njezin je humanitarni rad ostajao u sjeni. Ta slika pomalo se mijenjala za njezina života, pogotovo u zadnjim godinama svoga braka s princem, kada su šuškanja o mogućem razdvajanju supružnika izašla iz kutova palače. Javnost je htjela slobodu za nesretnu ženu ili, još bolje, ženu u nesretnom braku.

Nakon smrti, mediji Dianu uzdižu u nebesa, iako su je bili spremni javno razapeti u tijeku rastave od princa Charlesa. Danas, pak, za svaku obljetnicu smrti, Dianinom liku se posvećuje cijeli tjedan, snimaju se dokumentarne emisije i filmovi koji Dianu prikazuju kao ranjivu osobu koja se nikako nije mogla snaći u kraljevskom protokolu. Sudeći prema literaturi iz izvora doista bliskih Diani (Jephson) i izjava za javnost (Paul Burrell, Dianin glavni sluga i blizak prijatelj), pokazuje se da Diana nije bila osoba koja *nije* znala cijenu ponašanja unutar visokoga društva. Zapravo, bila je svjesna okolnosti u koje se udaje, ali ju je vodila mladenačka zanesenost (Morton čak opisuje i Dianino kolebanje oko braka noć prije vjenčanja, nakon što je zamijetila Camillina česta prisutnost u Charlesovom društvu).

Jephson je dao ogled o Dianinoj osobnosti u knjizi koju je napisao, o godinama koje je proveo radeći za Dianu kao njezin osobni tajnik. Premda priča koja u sebi može sadržavati subjektivni otisak, Jephson se nije libio dotaknuti osjetljivih tema iz Dianina života. Suprotstavio je pravu Dianu koju je poznavao idealiziranoj verziji jedne smrtne žene, prikazujući ju ne kao idiličnu figuru s elementima kraljevskog ponašanja, već kao ljudsko biće. Tako Jephson opisuje proturječnosti Dianine osobnosti, njezine vlastite nesigurnosti koje ne odgovaraju arhetipu svete. Diana se puno smijala (naročito prostim šalama), bila je brza i odlučna (pogotovo pri samostalnom rješavanju

papirologije, na čemu je inzistirala – usto je bila puno brža u sortiranju bitnih angažmana, većinom humanitarnih, negoli suprug Charles, što je Jephson istaknuo). Bulimija je bila bolest koja je Dianu mučila veći dio života, a čiji je okidač bio psihološke prirode: težila je pohvalama i afirmacijama za dobro obavljen rad, što od članova kraljevske obitelji nije dobivala, te je utjehu tražila u hrani koju bi kasnije izbacila iz želuca, zbog čega se samo još više izdvajala u obitelji (kraljica je njezinu bolest smatrala uzrokom raspada braka, a ne očitu prevaru i neslaganje između supružnika).

4.2. Poimanje sveticom

Diana je, u kasnijem razdoblju svoga života, kada joj je brak već bio duboko u krizi a njezin humanitarni rad ju sve više stavljao pod povećalo javnosti, proglašena sveticom (od strane naroda). Religijska titula svetica koja joj je dodijeljena, kako ističe Tim Corby, postala je sinonim koji se veže uz njezino ime upravo zbog pomoći koju je upućivala najugroženijima a koje vlasti, koliko i obični smrtnici, su često znali zanemariti (1997:15).

Odsustvo drugog najčešće se očituje u smrti; ono što L. V. Thomas zove *ništavno-prisutan*, označavajući osobu koja nikad nije odsutna iz života čak i u svojoj smrti, tj. postoji u kolektivnom sjećanju onih koji ostaju iza nje. Za Dianu to nisu bili samo njezini najbliži, već i nacija koja je ostala bez princeze. Pritom osoba može postojati negdje drugdje (primjerice, katolici vjeruju u postojanje Raja); Bennett i Rowbottom tako spominju poruke ispred palače na kojima su bile ispisane riječi religijskog karaktera, pozivajući na Dianino postizanje vlastita mira tek u Raju, gdje je mogla biti slobodna od svega što ju je u zemaljskom životu morilo. Iz tih poruka koje su ispisali ljudi iz naroda može se prepoznati izraženost svetosti Dianina lika te pozivanje na proglašenje sveticom od strane Crkve.

Dianin brat, grof Charles Spencer, u govoru povodom Dianine smrti istaknuo je kako Diana nikada nije bila svetica te da se nikada ne bi složila s dodijeljenom joj titulom. Štoviše, govoreći o Diani kao o osobi, svojoj krvnoj vezi, Spencer je dao naslutiti kako joj titula Kraljevskog Visočanstva nije bila osobno bitna za promicanje i obavljanje humanitarnog rada, iako joj je ta titula otvarala mnoga vrata ili, barem, veći raspon mogućnosti pri djelovanju u dobrotvorne svrhe. Kao što je Tim Corby u Dianinoj fotomonografiji istaknuo, mit o stvarnoj ženi uskoro će ju (i već jest) zamijeniti idealiziranom slikom Diane, jer ona je prije svega isticala svoju ulogu majke i humanitarke, a tek onda ličnosti koja djeluje u javnoj sferi (1997:25).

Ipak, slika Diane kao svete ne smije se uzurpirati; realističnost po ovom pitanju postaje zamagljena, jer se pretjerano prikazivanje Diane kao osobe koja je živjela i postojala susreće s idealom svete žene čija je misija bila činiti dobro dok je i sama patila. Uspoređuje ju se s bajkovitim, gotovo mitološkim bićima - Diana kao nevina, nepogrešiva princeza koja je izgubila bitku sa zlom (nameće se pitanje koje je to zlo? Novinari, kraljevska obitelj, nametnuta očekivanja i jednih i drugih?). Iz ove se perspektive uviđa hipokritičan pristup javnosti i medija spram princeze; utjecaj tragične smrti uvelike potpomaže stvaranju nove, romantične slike o ženi koju će zamijeniti mit, kao što ističe Corby.

19

Dianu su nepobitno idealizirali nakon njezine smrti; sasvim suprotno, za vrijeme života bila je kritizirana zbog svojih izbora ili ponašanja, pogotovo nakon što je 1992. godine izašlo originalno izdanje knjige Andrewa Mortona (tek 1997., u skladu s njezinom smrću, izašla je nadopunjena verzija).

Možda je javnost toliko vjerovala u Dianino savršenstvo, idealne, svete, da nisu bili spremni povjerovati da je ona bila biće kao i svi drugi; njezina smrt bila je banalna okolnost, nedostojan kraj za nekoga tko ne uživa ugled obična smrtnika. Dok je trajao proces njezine rastave, i dok su je mediji javno razapinjali u suradnji s kraljevskim uredom princa Charlesa, pokušavajući istisnuti poželjnost Dianina lika naspram princa Charlesa na službenim događanjima, javnost je stremila stati na stranu princeze; znali su da je ljudsko biće s univerzalnim problemima i to ju je približilo javnosti, ali joj ipak nisu htjeli pripisati obična svojstva, njezine mane su dodane vrlinama.

5. Audiovizualna građa

Kada se govori o pitanju filmova i serijala koji se temelje na stvarnim osobama i njihovim sudbinama, treba ih uzimati s oprezom, pogotovo zbog toga što je to fiktivno biografska audiovizualna građa, uvijek sklonija romantičarskim tendencijama i idealiziranju figura prikazanih na filmskom ekranu.

5.1. Film *Spencer*

Trenutno najnoviji film koji se bavi Dianinim životom jest *Spencer* (2021.), tj. radnja okupira tri dana u dvorcu Sandringham gdje kraljevska obitelj provodi božićne praznike 1991.-te godine. Sama najava filma dočekana je s velikim očekivanjima, jer nije lako i zahvalno vjerodostojno prikazati Dianu na filmu; zbog toga se glumica izabrana za taj zadatak, Kristen Stewart, prije početka snimanja filma našla u nevoljkosti publike. Kao što je spomenuto, Diana je bila kompleksna ličnost, tim više i javna, ikona humanitaraca i humanitarki.

Scena koja najbolje dočarava kakav odnos kraljevske figure s narodom (i medijima) se zapravo očekuje od nje zbiva se na dan Božića. Charles i Diana razgovaraju u sobi za odmor. Oboje pokreću međusobnu komunikaciju s dva gledišta – Diana očekuje od Charlesa da poštuje Williamovu želju da na sutrašnji dan ne puca na fazane (iako je to običaj i razonoda kraljevske obitelji), dok se Charles obrecne na nju zbog otvorenih zavjesa prilikom odijevanja (što bi *paparazzi* mogli fotografirati). Kroz njihov razgovor Charles konstatira dvije važne istine koje Diana ne smije zaboraviti: uvijek moraju postojati dvije verzije Diane, ona koja je stvarna i ona koju fotografiraju za novine, što i Morton konstatira u knjizi. „*Ne žele nas da budemo ljudi*”, sljedeće je što Charles izgovara. Iz te rečenice naslućuje se stav koji narod zauzima spram kraljevske obitelji; oni su viđeni kao nešto više od običnih smrtnika, tj. smrtnost im se ne priznaje niti je smiju imati. Uzme li se ta

konstatacija, jasno je da se pitanje posvećivanja Dianina lika može jasnije shvatiti; dvije verzije Diane su se ispreplele u javnom životu, tj. Diana nikada nije ni imala svijest o postojanju tih dviju granica. Diana je, kao što *Spencer* aludira, smatrala da su joj neke slobode bile oduzete, usporedo s kraljevskim protokolom i kodeksom ponašanja koji ju odjeljuje od obična puka i, time, *celebrityja*.

Film nije tipična biografska priča koja pokušava portretirati pokojnu princezu još jedanput na platnu iznova; redatelj Pablo Larraín, prikazujući način na koji protokol funkcionira među članovima obitelji zajedno s Dianinom tjeskobom i ponavljajućim napadajima bulimije, ubacuje elemente psihološkog horora.

21

To se najviše primjećuje na prijelazima u scenama, s izoštrenom glazbenom pozadinom koja posjeduje tipičnu asocijaciju filmova strave, onu o pojavljivanju neprijatelja; primjerice, scena u kojoj se stvarnost miješa s fantazijom te gledatelj može vidjeti Dianu kako guta komade biserne ogrlice u juhi i pritom se tjera pojesti ju do kraja, popraćena veoma glasnom (i neugodnom) glazbenom sekvencom. Opisana scena jedna je od upečatljivih koje se odvijaju s pričom fokusiranom isključivo na Dianu; određena minutaža ovisi o scenama u kojima se, s navedenom glazbenom pozadinom, Diana pojavljuje kao solo lik u priči, u trenucima koji se čine ključnima za njezine sljedeće korake. To su scene koje pokazuju Dianinu tjeskobu, nemir, naglašava sumornost društva u kojem se nalazi ili, barem, kakvom ju to društvo čini.

Usto, velik dio scena posvećen je ostvarivanju komunikacije, tj. prikazu interakcije Diane s vanjskim subjektima kao što su njezini sinovi, otuđeni muž, kraljica, kraljevska garderobijerka Maggie i sl. Sa svakim likom Diana se drukčije ostvaruje, postavlja; prema kraljici se obraća s poštovanjem, prema djeci s privrženošću, prema mužu s netrpeljivošću i iritacijom. Čini se kao da se tvrdnje iz Mortonove knjige o odnosima unutar kraljevske obitelji u ono vrijeme u suživotu s načinom na koji su likovi odigrani u filmu. Ipak, neki se likovi baziraju na fikciji, primjerice lik Maggie, o čijem postojanju u kraljevskim krugovima ne postoji zabilježeni podatak. Maggie se čini kao jedini mogući izvor prijateljstva u rezidenciji Sandringham, koja Dianu sustavno upozorava na opasnosti unutar sustava u kojem se nalazi, tj. strah članova kraljevske obitelji od Dianine očite labilnosti. Kasnije se ispostavlja da naklonost koju Maggie gaji spram Diane počiva na zaljubljenosti; ovaj odraz ljubavi jednoga lika prema drugome bio je trn u oku mnogim gledateljima, povlačeći pitanja poput onoga da li se neprikladnost pronalazi u seksualnoj orijentaciji i, ako jest tako, zašto publici smeta obična igra elementima u korist priče? Diana je bila zagovornik svih ljudskih prava, rušeći tabue postojećih stigmi već po javnim razgovorima o psihičkim oboljenjima i AIDS-a.

Elementi fantastike, horora i povijesti susreću se u ukrštavanju Dianina lika s likom Anne Boleyn. Boleyn se Diani priviđa u trenucima u kojima se osjeća razapeto između dviju odluka – hoće li napustiti kraljevsku obitelj ili ostati – čak i u ključnoj sceni kad je Diana na rubu počinjenja suicida (štoviše, fantazma Boleyn ju trgne iz sna i vraća na put stvarnosti, ujedno predstavljajući korak k odluci o napuštanju princa Charlesa).

22

Zanimljivo je promotriti i naslov filma: *Spencer*. Bilo je to Dianino djevojačko prezime, koje 'fiktivna' Diana na kraju odlučuje ponovno prisvojiti nakon što napušta rezidenciju Sandringham. Kao što je istaknuo i sam redatelj, film je naslovljen *Spencer* upravo zbog toga što pokušava ispričati priču o slobodi za koju se treba boriti; za Dianu je boravak u dvorcu označavao bitku sa samom sobom (jer film se fokusira na problematiku mentalnih bolesti, pogotovo bulimije s kojom se princeza borila tijekom cijelog bračnog života) koliko i s ostatkom kraljevske obitelji za koju se čini kao da ju uopće ne doživljava ili ne želi doživjeti na način na koji bi ona to htjela (kako Turner ističe, Diana je bila *misfit*; predstavljala je osobu plemićke krvi, ali nije posjedovala tradicionalni kraljevski odgoj, već je imala više slobode u svojoj ranijoj mladosti te je zbog toga odudarala, nije bila klasična princeza).

Stewart je dobila posebno priznanje od osoblja princeze Diane, koji su tvrdili da je, od svih filmova nastalih na temelju Dianina lika i djela, najvjernije dočarala princezin lik. Kritičari su bili oduševljeni filmom, nizale su se usporedbe ovoga filma s onim remek-djela. I dok su filmski krugovi bili izrazito zadovoljni, publika, čini se, nije bila zadovoljna prikazom princeze Diane (portali poput Rotten Tomatoes i IMDB poznati su po osvrtima gledatelja na pogledane sadržaje).

5.2. Film *Kraljica*

Film iz 2006. godine, *Kraljica*, progovara o „tjednu koji je šokirao Britaniju”, tj. obrađuje dane u kojima se organizirao Dianin sprovod. Pritom je posebnost filma u tome što događajima pristupa s gledišta onih „iza scene”, onih koji su i sami bili i krivci i heroji kada je došlo vrijeme do popravljanja štete načinjene u javnosti. Kraljicu Elizabetu tumači Helen Mirren, a premijera Tonyja Blaira Michael Sheen, dok je film režirao Stephen Frears.

Najvažniji akteri u filmu su premijer i kraljica, tj. okosnicu filma čini sustavan dogovor između njih dvoje po pitanju Dianine smrti, reakcije javnosti na smrt koliko i na kraljevsku obitelj zbog njezine nemogućnosti da javno komunicira o princezinoj pogibiji. Pritom Blair predstavlja potrebu za modernizacijom tadašnjeg britanskog društva nasuprot držanju kraljice Elizabete, čiji su korijeni i odgoj duboko utkani u tradicionalizam, prožet protokolom, odgovor drukčijeg vremena u kojem je odrasla. Upravo je Blair taj koji potiče kraj granice između modernog svijeta i svijeta prožetog protokolom i tradicijom u trenutku kada se treba angažirati oko ublažavanja bijesa javnosti. Odnos premijera i kraljice u filmu je dinamičan, odnos konstantna sukoba oko načina upravljanja situacijom.

23

Blair postaje miljenik nacije jer se hvata u koštac sa značajem Dianina lika u javnosti, on svojom političkom i javnom figurom predstavlja glas i želje nacije, kao što ističe Watson u članku *Born a Lady, became a Princess, died a Saint: the reaction to the death of Diana, Princess of Wales* (1997:6); zna pročitati emociju u ljudi, zna da će reakcija na njezinu smrt biti masovna i da će se polagati pravo na to da se ustoliči javan sprovod koji bi omogućio masi da se oprosti od omiljene princeze, dok obitelj Spencer želi održati privatan sprovod. Čini se da kraljevska obitelj stremi istome, budući da Diana u vrijeme svoje smrti više nije službeno bila dio kraljevske obitelji, iako je majka budućega kralja Engleske. Ujedno se biraju povući iz narativa o Diani, što se kroz film prožima kao odsjaj emocija koja je kraljevsku obitelj ostavila s gorkim okusom. Tako se u filmu prikazuju članovi kraljevske obitelji kao neprijateljski raspoloženi prema Diani (pogotovo princ Phillip), iako je sama Diana u intervjuima s Mortonom izjavila kako je uvijek bila u dobrim odnosima s kraljicom i svekrom. Charles je pritom prikazan kao čovjek koji teži modernizaciji monarhije, pozivajući se na to u društvu Tonyja Blaira, iako se kasnije ispostavlja da je princ uplašen da će netko pokušati atentat na njega. Iz ovoga se da iščitati kako je princ procijenio emociju javnosti po uzoru na ono što je javnost znala o Diani, o njihovom braku; Diana je bila miljenica i zanimljiviji dio para, a Charles omražen zbog svoje nevjere.

Kraljica se prikazuje kao nesigurnom u korake koje treba poduzeti oko Dianine smrti i pogreba, uvjerena da je najbolje pustiti da se održi sprovod unutar Dianine obitelji. Situacija ovog razmjera sasvim je nova za kraljicu koja je, ipak, prošla kroz mnogo uspona i padova u svom dugogodišnjem vladanju, tim više zbog toga što novine potiču gnjev građana naslovnica koje aludiraju na kraljicu i njezinu obitelj kao neprijatelja broj jedan.

Film se, uz odglumljene prizore, također bazira na istinitom materijalu preuzetom iz arhiva; tako se prikazuju određeni dijelovi uzeti iz Dianina intervjua u *Panorami*, stvarni kadrovi s ulica kada su mase snimljene u plaču, tuzi i žalosti za princezom, kombinirajući dijelove scenarije slobodna stila, tj. dostupnih preinaka u scenariju, sa snimkama dostupnima javnosti. Film na taj način konstatira masu ispred Buckinghamske palače kao stvarnu; time se teze Thomasa i Jewella o upitnosti istinite reakcije nacije stavljaju u pitanje, budući da su svi snimljeni materijali uvijek pozicionirani na masama okupljenima ispred svih najbitnijih rezidencijskih položaja za kraljevsku obitelj (Kensingtonska i Buckinghamska palača, Westminsterka opatija) te ujedno prikazuju mnoštvo okupljenih; usto su ceste bile zakrčene automobilima iz kojih su ljudi izlazili kada je završena misa za Dianu i time njezin lijes odvezen do Althorpa, gdje je potom pokopana.

24

Posljednja scena filma prikazuje kraljicu i premijera u šetnji vrtom palače. Netom prije kraljica priznaje da postoji potreba za opstankom monarhije u suvremenom svijetu; njihov odnos predstavlja supostojanje dvaju koncepata modernizacije i tradicionalnoga. Uspoređujući navedenu scenu s današnjim stanjem kraljevske obitelji, mogu se primijetiti nijanse modernizirana pristupa, budući da su Dianini sinovi njezino naslijeđe, upućeni njezinom potrebom za humanošću i predanošću borbi za bolji život onih koji nemaju resurse (tako se danas, primjerice, prinčevi zalažu za razgovor o mentalnim oboljenjima).

6. Zaključak

Šok i nevjerica izazvani smrću princeze Diane bio je eksplozivan izljev žalosti za cijeli svijet, ujedno i neuobičajen budući da se takva nacionalna žalost dotad nikada nije toliko jasno izrazila. Tuga za Dianom izgledala je kao tuga za gubitkom jednog dijela nacionalnog identiteta. Izražena kolektivna žalost je uistinu postojala, o čemu svjedoče dokumentarne emisije i velik broj izvora literature koji su analizirali problematiku odnosa javnosti s autoritetima. Danas je ta kolektivna tuga prisutna u domeni (pri)sjećanja na Dianin lik i njezina naslijeđa za društvo u njezinoj djeci.

Upadljiva činjenica jest u tome koliko se javna slika princeze promijenila u javnosti nakon njezine smrti. Stvarnu ličnost zamijenio je mit o idealnoj, bezgrešnoj ženi. Potrebu za mistificiranjem trebalo bi razbiti, iako se to čini malo vjerojatnim.

Diana je uvijek bila (i najvjerojatnije će uvijek ostati) figura po kojoj je britanska kraljevska obitelj najprepoznatljivija, tim više što je njezina smrt otvorila pitanja o utjecaju javnosti na postojanost kraljevske obitelji kao zasebnog autoriteta, ali i potaknula pitanja o privatnosti te prava na ostvarivanje privatnosti; ipak, kraljevska obitelj je brend, ona je svojevrstan *celebrity* te je time i vječan izvor znatiželje. Diana je svojom pojavom radikalizirala sustav; od svoje želje da odgaja sinove bez velikog glamura, nudeći im perspektivu života bez „staklenog zvona” do otvorenosti kada je trebalo pokrenuti razgovor o temama koje su bile tabu. Njezina pojava bila je slom za stari način funkcioniranja monarhije i otvorila put ka slobodnijem pristupu za novu generaciju kraljevske obitelji.

7. Bibliografija

7.1. Izvori

1. Jephson, P. D. (2017). *Shadows of a princess : Diana, princess of Wales 1987-1996*. London : William Collins.
2. Graham, T., Corby, T. (1997). *Diana, kraljica srca*. Zagreb : Mozaik knjiga.
3. Morton, A. (1997.) *Diana, njezina iskrena priča – vlastitim riječima*. Korčula ; Zagreb : Andrijići.
4. Peruško, Z. (2011). *Uvod u medije*. Zagreb : Jesenski i Turk.
5. Thomas, L. V. (1980). *Antropologija smrti*. Beograd : Prosveta.
6. Turner, G. (2016). *Understanding Celebrity*. SAGE Publications Ltd.
7. Arowolo, S. O. (2017). *Media Audience: The Unending Swing of the Pendulum*. Social Learning Networks and Tools View Project, Lagos State University, Lagos. 1-13.
8. Bennett, G., Rowbottom, A. (1998). “Born a Lady, Died a Saint”: The Deification of Diana in the Press and Popular Opinion in Britain. *Fabula*. 39, 197-208.
9. Davies, D. J. (1998). Popular Reaction to the Death of Princess Diana. *EXPOSITORY TIMES*. 109, 173-176.
10. Henningham, J. (2000). The death of Diana: an Australian diffusion study. *Australian Journalism Review*. Volume 22, no. 6, 23-33
11. Margry, P. J., Sánchez-Carretero, C. (2007). Memorializing traumatic death. *Anthropology Today*. 23, 1-2.
12. Thomas, J. (2008). From people power to mass hysteria: Media and popular reactions to the death of Princess Diana. *INTERNATIONAL JOURNAL OF CULTURAL STUDIES*, 11, no. 3, 362-376.

13. Watson, C. W. (1997). Born a Lady, became a Princess, died a Saint: the reaction to the death of Diana, Princess of Wales. *Anthropology Today*. 13, 3-7.

7. 2. Internetski članci

14. <https://www.bbc.co.uk/news/special/politics97/diana/queen.html>

15. <https://www.ipra.org/news/itle/lessons-from-the-death-of-a-princess-2/>

16. <https://www.grin.com/document/95527>

17. <https://time.com/4914324/princess-diana-anniversary-paparazzi-tabloid-media/>

18. <https://time.com/4916157/special-report-princess-diana-death/>

19. <https://www.nytimes.com/1997/08/31/world/diana-princess-of-wales-36-dies-in-a-crash-in-paris.html>

20. http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/august/31/newsid_2510000/2510615.stm

21. <https://edition.cnn.com/specials/world/princess-diana-death-20th-anniversary>

22. <https://www.theguardian.com/uk-news/2017/aug/31/death-of-diana-the-week-that-rocked-britain>

23. <https://www.theguardian.com/uk-news/2017/aug/31/she-touched-the-lives-of-millions-readers-on-dianas-death-and-funeral>

24. <https://www.walesonline.co.uk/news/news-opinion/coverage-dianas-death-not-necessarily-13548087>

8. Audiovizualna građa

1. Kraljevske tajne: pogled iza krune. 2020.
2. Kraljica. 2006.
3. Spencer. 2021.

